

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA
(FAL)

BAMMBIRI ǀA VHUVHILI (P2)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2024

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2¹/₂

Bammbiri ǀli ǀi na masiatari a 21.

PFESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhalu bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda nwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A: Nganea (35)
KHETHEKANYO YA B: Dirama (35)
KHETHEKANYO YA C: Nganeapfufhi (35)
KHETHEKANYO YA D: Vhurendi (35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.
5. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
6. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
7. Tevhedzani ndaela dzo nwalwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
9. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
10. Nwalani nga vhudele nahone zwi no vhonala.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha toḁou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammбири lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	35	5
2. <i>Ho dina one</i>	35	8
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
3. <i>Findinkodo</i>	35	11
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
4.1 'Ni khou pfuka mulayo'	17	15
4.2 'Dokotela wa mukhuwa nandi'	18	16
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
5.1 'No livha ngafhi?'	17	18
5.2. 'SABC'	18	20

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: Nganea	1-2	1	
B: Dirama	3	1	
C: Nganeapfufhi	4.1+4.2	2	
D: Vhurendi	5.1+5.2	2	
PFESESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEA dzi tevhelaho:

- *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Madadzhe
- *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso dzothe dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

MBUDZISO 1: *U TSHILA NDI U VHONA* – RN Madadzhe

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswa dzo no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 1.1 na MBUDZISO 1.2.

1.1 TSHIBVELEDZWA TSHA A

Nga masiari a Lavhuvhili kha la Vuvha, ho vhonala linwe ligoloi lo niwalwaho nga afha matungo. Lo vha lo niwalwa u pfi 'Good Luck Furnishers'. Ligoloi ili lo vha lo livha mudini wa Mpho. Vhanna vha ili ligoloi vho ri u swika ha Mpho, vha mbo di tsa nga u tavhanya vha livha nduni, vha swika vha ombaomba. 5

'Nga ngomu! Naa ndi vheive vhonnyi vhane na tou dzhena nduni yanga no ambara magaweni ane a nga ndi a vathu vhane vha khou ya u bata mashonzha?' Mpho u amba nga ipfi la vuhali.

'Arali magaweni ashu a tshi khou vha dina, vha ri farele. Vhatholi vhashu vho ri musi ri mushumoni, ri fanela u vha ro ambara haya magaweni.' A 10 ambaho nga u ralo ndi mureili wa ili ligoloi.

'Zwino vha khou toda mini?'

'Hee vhanna vha hashu, arali ndi songo ni tangedza zwavhudi, ni mpfarele, ni nga si tou da na mpoila nga u rali. Zwino vathu vha tshi do zwi vbona vha do ri mini.' 15

Vhashumi avha a vho ngo twa vha tshi isa phanda na u amba. Vho mbo di dzhena nduni vha ita mushumo wavho.

1.1.1 Ligoloi li no khou ambiwa lo livha mudini wa nnyi? (1)

1.1.2 Bulani dzina la fanitshara ine ligoloi la bva khayoy. (1)

1.1.3 Ndi tshini tshi no ita uri Mpho a fhindule nga vuhali? (2)

- 1.1.4 Ndi vhukhakhi vhufhio he Mpho a ita musi e vhuongeloni zwi tshi elana na u ilafha vhalwadze? (2)
- 1.1.5 Mafhungo e na vhala afho ntha a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nokedzwaho. Kha nganea iyi Aifheli o vha a tshi shuma sa ... (1)
- A mutshutshisi.
B dokotela.
C mudededzi.
D pholisa. (1)
- 1.1.7 Ndi ngani lufuno lwa Mpho na Maria lu songo tsha ya phanda? (2)
- 1.1.8 Mpho na Mashudu vhuvhili havho, vho vha vha na muya wa u lifhedza kha ino nganea. Talutshedzani ni tshi khou bvisela khagala he vha lifhedzana hone kha nganea iyi. (2)
- 1.1.9 Lufuno lwa tshelede ndi mavhulahise/mudzi wa vhuvhili hothe. Tikedzani likumedzwa ili no lavhelesa vhutshilo ha Dzwaini na Dugudzha. (2)
- 1.1.10 Inwi ni vhona zwa vhufarekano mushumoni zwo tea naa? Tikedzani phindulo yanu no disendeka nga zwo iteaho kha nganea iyi. (2)

NA

1.2 TSHIBVELEDZWA TSHA B

'Nne ndo vha ndi tshi vho ri thariwe a ni tsha do da.'
'Nda litsha u da? Izwo zwo vha zwi si nga itee.' 'Phophi ho ngo dina musi ni tshi da ngeno?'
'Phophi ho ngo vhuya a dina na luthihi.'
Mpho u amba nga u rali a tshi khou endela u sedza Maria. Zwe a vhona, 5
zwa mu fusha mafo. Maria o ambara marukhu a vhasidzana ane a tou mu fanela vhukuma. 'Zwinwiwa ndi zwinzhi, ni songo shavha u nwa. Tshirothodzi afha tsho dala nga halwa na nyamunaithi. Inwi mune ni tou nanga uri ni funa mini.' 'Kha nne, a hu na tshinwe tshine nda nwa nga nndani ha hone halwa, nahone ndi toda 'ndau.'
'Arali i 'ndau' yone yo tou pha!' 10

Mpho nangoho o mbo di dzhia zwitzimbi zwo vhalaho zwa 'ndau' a endela u nwa. Halwa ha dinwisa helo duvha. Hu sa athu na fhela tshifhinga tshilapfulapfu, ho vha hu tshi sokou pfala 'thapfu!' 'thapfu!'ya u vulwa ha zwitzimbi. Nga ngei murahu muzika u kambaho u tshi khou lilela fhasi. A 15
ho ngo fhela tshifhinga tshilapfu Mpho a songo takuwa uri a tshine. Zwezwi a tshi khou tshina nga u rali, ho vha hu tshi sokou pfala 'Helelee! Helelee! Haa! Hee! Wa sala wena!

- 1.2.1 Mafhungo a re afho ntha a khou bvelela ngafhi? (1)
 - 1.2.2 Vhudipfi ha Mpho afho mafhungoni ndi vhufhio? (1)
 - 1.2.3 Ndi tshini tshe tsha vhanga uri Mpho a vhulaise Mashudu kha nganea iyi? (2)
 - 1.2.4 Vhushaka ha Phophi na Vho Liedza ndi vhufhio? (2)
 - 1.2.5 Nndwa yo bvelelaho vhukati ha Phophi na Mpho ye mulamuli wayo a vha Ndatiso yo vhangwa nga mini? (2)
 - 1.2.6 Mafhungo a re afho ntha a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
 - 1.2.7 Ndi mini zwe Mashudu a ita ngei hodelani ya Mashinga zwa shushedza Mpho? (2)
 - 1.2.8 Zwi no sumbedza uri Phophi o vha a tshi funa Mpho lu sa vhuyi fhano ndi zwifhio? Talutshedzani nga mbuno mbili. (2)
 - 1.2.9 No sedza kutshilele kwa Mpho kha nganea iyi, inwi ni sola zwifhio? Zwi bviseleni khagala nga mbuno mbili. (2)
 - 1.2.10 Inwi ni vhona Mpho o khakha nga u tevhela musadzi wawe uri a vhuye vhuhadzi zwi o shavhela hayani? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- [35]

MBUDZISO 2: *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu ye na newa, MBUDZISO 2.1 na MBUDZISO 2.2.

2.1 TSHIBVELEDZWA TSHA C

Nga khathini fhedzi ha vha hu tshi khou swika goloi dza mapholisa dzo salana murahu. U swika vha mbo di tanga luhura lwothe. Ha tsa mapholisa vho hwala zwizwa zwa khuhu. U tsa vha tou ri vho livha hu re na Hummer. U swika vha i tanga vho di gagadela zwithu. 5
'Ri khou humbela mune wa goloi hei nga u bonya ha ito!' Ndi muniwe wa vhalo mapholisa o rafha na matothovhela.
Ngeletshedzo e kakara! A dovha a tshenuwa. Zwa konda vhukuma uri a takuwe. Biko la shuluwa sa zwila muthu a tshi khou bikwa tshivholovholo. Vhukuma zwo vha zwi tshi khou tshenusa, mapholisa a vharema na vhatshena; o do kombetshedzea u takuwa fhala. 'Na hu khou bvelela mini 10 na vhanna vha hashu?' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou dzheniswa tsimbi zwandani.
'Vha do amba phanda!' Ndi ula pholisa a tshi khou fhindula Ngeletshedzo. O mbo di iswa kha Hummer a swika a dzheniswa. U bva afho ya salwa murahu yo livha mudini wa Ngeletshedzo. Vhathu vhe vha vha vhe 15 heneffho vha sala vho tshenuwa vhukuma.
Vho ri u swika ha Ngeletshedzo vha toda mabammbiri a goloi. Othe e a a bvisa a vha a a khole-khole. Naho o lingedza u diambela, ha ngo tsha newa ndevhe na luthihi. Ho mbo di vha u farwa hawe.

- 2.1.1 Mapholisa vho ri u fhedza u vhofha Ngeletshedzo vha livha mudini wa nnyi? (1)
- 2.1.2 Bulani dzina la goloi ye mabammbiri ayo a vha e a kholekhole. (1)
- 2.1.3 Ndi tshini tshi no ita uri Ngeletshedzo a dzhenwe nga nyofho? (2)
- 2.1.4 Mafhungo e na vhalo afho ntha a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.1.5 Ndi vhukhakhi vhufhio he Ngeletshedzo a vhu ita musi hu tshi khou dzudzanywa mbulungo ya mme awe? (2)

- 2.1.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho. Kha nganea iyi Mukhotho o vha a tshi shuma sa ...
A muhatuli.
B mutshutshisi.
C axennde.
D muongi. (1)
- 2.1.7 Ndi ngani lufuno lwa Veronica na Ngeletshedzo lu songo tsha ya phanda? (2)
- 2.1.8 Ngeletshedzo o vha e na muya wa u dikhoda zwi tshi kwama ifa le a sielwa nga vhabebi vhawe kha nganea heyi. Talutshedzani ni tshi khou bvisela khagala zwe a vha a tshi dikhodisa zwone. (2)
- 2.1.9 Lufuno lwa tshelede ndi mavhulahise/mudzi wa vhuvhi hothe. Tikedzani likumedzwa ili no lavhelesa vhutshilo ha Veronica na lugwada lwawe. (2)
- 2.1.10 Inwi ni vhona zwa u gudela u langa mabindu zwi zwa ndeme naa? Tikedzani phindulo yanu nga zwo bvelelaho kha nganea iyi. (2)

NA

2.2 TSHIBVELEDZWA TSHA D

O ri u vhuya a da a dzula ntha ha sofa a pinika milenzhe. O ri u dzhia rimouthu a khetha inwe mbekanyamushumo ine a sa i fune zwone. A mbo di vulela thelevishini ya ita phosho vhukuma. 'Fhungudzani thelevishini heyo ndi na mafhungo na inwi.' Vha khou ralo Vho Olga vho zwondolola Ngeletshedzo. 5

'I fhungudzelwa mini nne ndi tshi khou vhona magweni siani la muzika. Nyimbo dza nga afho devhula ha Vhembe a vha dzi pfesesi kani?' Ngeletshedzo u khou ralo u vhudzisa o zwondolola mme awe.

'Ndo ri dzimani thelevishini ri thome ri ambe mafhungo.'

'Kha vha ime ndi thome ndi vhone heyi mbekanyamushumo i fhele ri do kona u amba.' 10

'Ndo di ni lindela a thi ri, ni do thoma lini u nthonifha nwananga; hafhu ni zwi humbule uri ndi mme anu hezwi ndi hafha.'

'U ri kha vha thome u mpha tshifhinga ndi vhone iyi mbekanyamushumo I fhele ndi lunyadzo. U ri kani mme anga a vha todi u mmbona ndo vhuya u tavyanya?' U khou ralo Ngeletshedzo o donolela thelevishini. 15

'Zwa uri duvha lothe ili ndo vha ndi mushumoni ni khou zwi hangwa a thi ri? Dzimani phasela heyo ndi khou todou tavyanya nda edela.' Vha khou ralo Vho Olga vho ita na u rudela Ngeletshedzo mato.

- 2.1.1 Mafhungo a re afho ntha a khou bvelela ngafhi? (1)
- 2.2.2 Vhudipfi ha Vho Olga afha mafhungoni ndi vhufhio? (1)
- 2.2.3 Ndi tshini tshe tsha ita uri Ngeletshedzo a rengle Veronica zwiambaro zwa u dura kha nganea iyi? (2)
- 2.2.4 Vhushaka ha Vho Olga na Vho Nyamasindi ndi vhufhio? (2)
- 2.2.5 Phambano yo vhaho hone vhukati ha Ngeletshedzo na mashaka awe yo vhangwa nga mini? (2)
- 2.2.6 Mafhungo a re afho ntha a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? Tikedzani phindulo ya u. (2)
- 2.2.7 Ndi mini zwe Ngeletshedzo a ita ndivho i ya u badela ndatiso ya khothe na u badela muimeleli wawe? (2)
- 2.2.8 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri Osbon na Musuku vho vha vha tshi funa Ngeletshedzo lu sa vhuyi fhano? (2)
- 2.2.9 No sedza kutshilele kwa Veronica kha nganea heyi, inwi ni sola zwifhio? Talutshedzani nga mbuno mbili. (2)
- 2.2.10 Inwi ni vhona Ngeletshedzo o khakha nga u tevhela tshelede yawe ye a fhurwa ngei Soweto? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- [35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

MBUDZISO 3: *FINDINKODO* – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswaho dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 3.1 na MBUDZISO 3.2.

3.1 TSHIBVELEDZWA TSHA E

DE WIT:	Muphurese, a si uri ...	
MUTHUMUKHULU:	No thanya a no ngo thanya. Zwenezwi ni tshi bva kha khabinethe ni ruma vhazwala vha vhoiwe uri vha bwise tshelede maragani, u itela u ri tshinya dzina, hu u itela u disa ndado fhedzi.	5
DE WIT:	Rine ro diimisela u fhata. Maraga u waho ayo a si ashu. Ebo, rine litshani u ri shata. Ndi ngazwo ro bva kha muvhuso hoyu ngauri zwithu zwi tshi tshinyala ri do sumbwa nga minwe ya misumbavhaloi.	10
MUTHUMUKHULU:	Ni a funa kana a ni funi, rine ri do li fhata heli shango. Ni a pfuluwa kana a ni pfuluwi rine ri do bvelaphanda na mbekanyamushumo dzashu dza u takula tshiimo tsha zwishai.	
DE WIT:	Na rine ro diimisela u takula tshiimo tsha zwishai, hone ri sa khou tsitsa tshiimo tsha ikonomi.	15
MTHUMUKHULU:	Ndi a dza.	
DE WIT:	Ngoho.	
MTHUMUKHULU:	Ndo no ita tshanduko kha khabinete. Ndo lavhelela tsathulo i fhataho. I re phurophaganda ya 'Swartgevaar' a ri nga do i kondelela. Ri khou toda u fhata ikonomi ya heli shango, zwenezwo u piringedzana kha zwi re zwivhuya a ri nga do hu kondelela.	20
DE WIT:	Na rine ri vha u fhata.	25
MUTHUMUKHULU:	U humbule, ri na minwaha heyi yo salaho u khwinisa tshiimo tsha murema, tsho tshinyiwaho nga sisiteme yo pulaniwaho ya khinifhadziwa minwaha heyi yotho. (U ita ngafhadzo) Mpfarele, ndi na therisano na vhaandadzamafhungo. (U a bva)	30

- 3.1.1 Muphurese mafhungoni aya ndi nnyi? (1)
- 3.1.2 Ndi ifhio ndivho ya u bvisa tshelede maragani mafhungoni aya? (2)
- 3.1.3 Ndi ngani Muthumukhulu a tshi ri vho thanya a vho ngo thanya? (2)
- 3.1.4 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho. Muthumukhulu ndi murangaphanda wa lihoró la ...
- A madimokirati.
B vhatshena.
C vharema.
D vhalwela mbofholowo. (1)
- 3.1.5 Muthumukhulu o olwa sa murangaphanda-de u ya nga mafhungo e na vhala? (2)
- 3.1.6 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 3.1.7 Tsathulo i fhataho hu khou ambiwa mini no livhanya na dirama iyi? (2)
- 3.1.8 Thambulo ya vharema yo tou pulaniwa nga vhatshena. Tikedzani likumedzwa ili nga zwi bvaho buguni iyi. (2)
- 3.1.9 Nga kuvhonele kwanu, muvhuso wa zwino wa madimokirati wo disa zwivhuya naa? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno tharu. (3)

NA

3.2 TSHIBVELEDZWA TSHA F

MUTHANNGA:	Mukalaha, naa vhone vha muiwe wa Madimokirati?	
MUKALAHHA:	Evhoo, kha ndi thome ndi wane nndu, ndi hone ndi tshi do dzhoina. Khufha na muholo ndo dziwa.	
MUTHANNGA:	Vho bebwa lini?	
MUKALAHHA:	Nne nzietshekume dzi tshi wa, ndo vha ndi mutukana a no hama mbudzi.	5
MUTHANNGA:	Nzietshekume hafhu dzo wa lini?	
MUKALAHHA:	Minwahani yeneila ya kale-kale. Dzone ndo dzi bata, hone na namusi a thi holi.	
MUTHANNGA:	Vha na basa?	10
MUKALAHHA:	Basa ndi nayo.	
MUTHANNGA:	Kha vha nnekedze basa yavho.	
MUKALAHHA:	Ni toda mini nga basa yanga? Khufha ni sa do nkholela. (Mukalaha a mbo bvisa a nekedza muthannga)	
MUTHANNGA:	Minwaha iyi ndi yavho ya vhukuma?	15
MUKALAHHA:	Aridi, huwe o nwalaho ho ngo nwalala zwa thoho yawe? Khamusi na u mmbenga o vha a tshi mmbenga a tshi itela uri ndi si hole.	
MUTHANNGA:	Vha fanela u dzhoina Madimokirati. Vha fanela u tikedza muvhuso hoyu wavho.	20
MUKALAHHA:	Ndi tikedza hani muvhuso ngeno na u hola ndi sa holi? Khelo zhazha line nda alamula khalo matsheloni maawe na maawe. Ngavhe a si onoyu mutukana wanga ano nthusa nga tshino na tshila ndi musu ndi tshi kha divhidzwa muno?	25
MUTHANNGA:	Vhone a vha nga wani nndu ngauri vho no vha muthu muhulwane. Vhuhulu ri do lugisa basa uri vha hole.	

- 3.2.1 Muthannga ane a khou amba ndi wa lihora lifhio? (1)
- 3.2.2 Ndi zwifhio zwi sumbaho uri mukalaha a vho ngo ya tshikoloni? (2)
- 3.2.3 Bulani ZWIVHILI zwe zwa ita uri mukalaha vha si dzhoine lihora. (2)
- 3.2.4 Khudano i re hone buguni iyi i khou vhangwa nga mini? (2)
- 3.2.5 Vhudipfi ha mukalaha mafhungoni aya ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.2.6 Uya nga bugu iyi ya dirama vhatshena vho vha vho fara ikonomi ya shango. Khwathisedzani likumedzwa ili. (2)
- 3.2.7 Ndi ngani muthannga a tshi toda mukalaha vha tshi dzhoina lihora lawe? (2)

- 3.2.8 Nga kuvhonele kwanu, masiandaitwa a muvhuso wa tshitalula kha vharema ndi afhio? (2)
- 3.2.9 Inwi no vha ni tshi nga dzhoina lihoro lifhio kha la Lushaka na la Madimokirati? Ndi ngani ni tshi ralo? (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Kha khethekanyo iyi, mbudziso dzo vhudziswa dzi tshi bva kha NGANEAPFUFHI dzi tevhelaho:

- 'NI KHOU PFUKA MULAYO' – LL Mafenya
- 'DOKOTELA WA MUKHUWA NANDI' – LL Mafenya

MBUDZISO 4

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganeapfufhi MBILI dze na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḑo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudziso dzo vhudziswa dzo no bva kha mafhungo a bugu e na ṅewa, MBUDZISO 4.1 na MBUDZISO 4.2.

4.1 'NI KHOU PFUKA MULAYO' – LL Mafenya

TSHIBVELEDZWA TSHA G

Maduka a tshi livha ṅduni ya ṽḷa mukhuwa ndi muso o rwela zwithu zwawe. Muvhilini o vha o ambara tshikhipha tshi no sia khana yo tou dimutshela ṅṅḁa zwavhudi. Vhurukhu hone ḽo vha ḽi sila ḽavhudi ḽa 'cut-rite'. Milenzheni o rwa nga tshienda tsha dzina tshitswu ṅa swogisi dza mavhalavhala. 5

Mavhudzi o vha o a ḑodza zwiḑolo zwa hone. O nakelela a tshi penyelela. Hu hone yo takuwa nyololo ya ḽa Maduka.

A tshi swika muṅangoni a wana mufumakadzi wa mukhuwa, Janet o mu lindela. Maduka ṅdi afha a tshi ri arali hu ene o luga kha u ḑiimisela hawe u rumiwa. Janet a mu vhudza uri a dzhene. A tshi dzhena u wana uri u khou 10 livhiswa ṽafulani. A vhudza zwauri kha ḑi lugisele u ḑeka ḑafula na Janet.

Maduka a si zwi pfesese uri ene a nga ḑeka hani ṽafula na 'misisi' ngeno mulayo u sa tendi. Nga murahu ndi fḽa Janet a tshi ṽatutshedza nga hune a ṽatutshedzisa zwone. Maduka nangohḽo ndi u ḑeka ḑafula.

Vho no fhedza ndi fḽa Maduka a tshi vhidzelwa bvungwi. Henengei ndi 15 he a vho ḑo humbela u thusedza kha u ambadza Janet. Maduka a pfa a sa zwi wani uri hani hani 'misisi' a tshi nga mu ṽulela ngauralo.

A ḑivhudza zwauri kha hu kundwe a tshi khou ṽodou mu farisa nga khole.

- 4.1.1 Mafhungo e na vhala a khou bvelela ngafhi? (1)
- 4.1.2 Maduka o vha a tshi difuna. Khwathisedzani likumedzwa ili nga mbuno mbili. (2)
- 4.1.3 Tshivhidzelwa tshihulwane tshe Maduka a vha o vhidzelwa tshone ndi tshifhio? (2)
- 4.1.4 Ndi ngani Maduka o vha a tshi khou kanakana u deka tafula na misisi? (2)
- 4.1.5 Janet o olwa sa muthude kha nganepfufhi iyi? (2)
- 4.1.6 Tsho vhangaho khudano kha nganeapfufhi iyi ndi mini? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 4.1.7 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 4.1.8 U vhidzwa ha mapholisa kha nganeapfufhi iyi ni vhona zwo vha zwo tea naa? Tikedzani phindulo yaanu. (2)
- 4.1.9 Inwi ni vhona lufuno lwa Janet kha Maduka lu tshi nga tangedzea musalauno? Tikedzani phindulo yaanu. (2)

NA

4.2 'DOKOTELA WA MUKHUWA NANDI' – NA Milubi

TSHIBVELEDZWA TSHA F

Sibadela itshi na kale tsho di vha sibadela tsha khethululano. Tsho di vuwa tshi sibadela tsha makhuwa fhedzi. Muthu mutswu o vha a tshi ri u dzhena ngomu, a ri u mbimbidwa a vhuya a xela na ndila.

Dokotela Konani ndi fhaa a tshi lingedza u talutshedza uri mufumakadzi wa Louw u tea u gidimisela thiyetha khali i sa athu u fhirutshela. 5

Ndi afha uyu dokotela a tshi sendela tsini na mufumakadzi Louw. Zwenezwo a tshi tou ri u a mu fara, munna wawe a mbo di rahela tshanda tsha dokotela Konani kule. O no tshi raha a sendela tsini-tsini, a mu sumba nga munwe we wa vha u tshi vho tou khokhonya kha ningo ya Konani.

Mufumakadzi wanga ha fariwi nga madanda a sa divhi madi. U ralo a tshi khou amba nga Tshivenda tshe tsha vha tshi tshi tou swa nga hone u dzula bulasini ine ya vha na Vhavenda. 10

'Vhone, vha songo hangwa uri vha khou amba na dokotela. Ndi dokotela hoyu muthu' ndi sista Mawela a tshi khou amba.

'Vhudokotela hawe a vhu ambi tshithu kha nne. Dokotela ndi divha e wa mukhuwa fhedzi, wa muthu mutswu u di dzula e lone la thavhani. 15

'Zwenezwo a tshi tou ralo manese vha re hanefho tsini vha thoma u sumbedza u sa fushea.

- 4.2.1 Mafhungo e na vhala a khou bvelela ngafhi? (1)
- 4.2.2 Bulani dzina la dokotela a re afho mafhungoni. (1)
- 4.2.3 Tsho vhangaho u sa fushea ha manese afho vhuongeloni ndi mini? (2)
- 4.2.4 Sibadela itshi tsho vha tshi tshi divhelwa zwifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.2.5 Louw o olwa sa muanewa wa mvumbo-de kha nganeapfufhi iyi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.2.6 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.2.7 Ndi zwifhio zwi sumbaho uri dokotela Konani u funa mushumo wawe? (2)
- 4.2.8 Louw na dokotela Konani vha fhambana hani malugana na kutshilele kwavho? (2)
- 4.2.9 Ndi zwifhio zwe na guda kha nganeapfufhi iyi? (2)
- 4.2.10 Ni vhona zwe Louw a ita kha mufumakadzi wawe zwi tshi tangedzea? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

SHOTHODZO – TN Pholi NA TK Mkansi

Kha khethekanyo iyi, mbudzo dzo vhudziswa dzi tshi bva kha ZWIRENDO zwi tevhelaho:

- 'NO LIVHA NGAFHI?' – TK MKANSI
- 'SABC' – TN PHOLI

DZHIELANI NZHELE HEZWI: Fhindulani mbudzo dzo vhudziswa dzi no bva kha mafhungo a bugu e na newa, MBUDZISO 5.1 na MBUDZISO 5.2.

MBUDZISO 5

- 5.1 Vhalani TSHIRENDO tshi tevhelaho nga vhusedzi uri ni kone u fhindula mbudzo dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo ya u vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudzo.

NO LIVHA NGAFHI? – TN PHOLI

- 1 Ni yafhi, no tou haka deu?
- 2 Yawee! Mahandana fhedzi,
- 3 A no ngo u pfa mukosi mulovha u tshi tavhiwa?
- 4 Nangoho mbevha i tshi fa u kungwa nga vhuadzwo.
- 5 A no ngo li vhona liiwe lo nembelela?
- 6 Ni songo fhurwa nga murunzi wa ningo.
- 7 Na ri ni do tou fhufhela?
- 8 A ni nga do fashwa naa?
- 9 Yawee! Mbilu yanga i rotha malofha.
- 10 A ni toli tshivhangi tsha mikosi iyi naa?
- 11 Ni nga phalala hani mukosi, ni sa divhi he tshira tsha ima naa?
- 12 Ni do tou pfa thoho yeneyi khoo!
- 13 Li tevhelaho le nne ndi do tou sesera nga fhasi.
- 14 A thi nga ngi ala mariwe o lalaho nga bai.
- 15 Yoo! A ni li humisi li tshi do tevhela ala?
- 16 Mulenzhe naa! Gwalagwada! Ri songo amba naa.
- 17 Tshiendahongolo tshi fhulufhela u rwa maga.
- 18 Tshe u thanya a si u ruda ma to,
- 19 Ndi u tsha gole wa vhona.
- 20 Nga mukulo nzhwaa! Takataka! Buu!

- 21 Naa no tou pofula nothe?
 22 Hu pfi nyamuvhuya ha shayi thando,
 23 A sa vha mbava ndi muloi.
 24 Tsetselani murahu! Kani ni Thomasi makholwa nga u vhona.

- 5.1.1 Kha vese/mutaladzi 11 murendi o shumisa tshiga 'Tshira.'
Inwi bulani zwe tsha imela zwone. (1)
- 5.1.2 Topolani vese i no amba u sa thanya. (1)
- 5.1.3 Tshirendoni itshi hu na fhethu hunzhi he murendi a shumisa
tshigagarukela. Sumbedzani mushumo watsho. (2)
- 5.1.4 Ndi vhudipfi vhufhio vhu bviselwaho khagala nga liaravhi 'Yawee'
kha vese/mutaladzi 9? (2)
- 5.1.5 Sumbedzani pfanapheledzo ya ndima/stanza 1. (2)
- 5.1.6 Vese/mitaladzi 18 na 19 dzi bvisela zwifhio khagala? (2)
- 5.1.7 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekédzwaho.
U pofula ndi ...
 A u swinga.
 B u vhona.
 C u pota.
 D u kombodzala. (1)
- 5.1.8 Kuambele kwa uri nyamuvhuya ha shai thando a sa vha mbava
ndi muloi ku khwathisedza zwifhio afha tshirendoni? (2)
- 5.1.9 Murendi u khou ri eletshedza zwifhio nga tshirendo tshawe? (2)
- 5.1.10 Inwi ni a tendelana na zwine murendi a khou amba zwone kha
tshirendo itshi naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)

NA

- 5.2 Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

SABC – TN PHOLI

- 1 Maanda au o hula,
- 2 Vhushaka ho anda,
- 3 Wa sa vha hone zwo tshinyala,
- 4 Dzula na riṇe, ri do u dzulela.
- 5 Vhomutuku a vha u nveli maḍi,
- 6 U vha fusha nga dzavho mbekanyamushumo,
- 7 Thingo dza dzhena vhomambibe zwa ngaria,
- 8 Malimi a takadza vhabebi na vho thetshelesaho,
- 9 Vhabebi maṇo a nyenama.
- 10 Na u edela lini wa awela?
- 11 Vhusiku hau ndi lini?
- 12 Mphe nungo dza muthatha khofhe,
- 13 Ndi shume ndi sa aweli ndi fhedze.
- 14 Shango lo tukufhadzwa ndi lingafha,
- 15 Ro li fara nga zwanda, ro li puta
- 16 Mafhungo othe a da ro lala,
- 17 Mudziazwitshele zwi no fhaṭa ndi iwe.
- 18 Vhuludu wo fhelekedza vhuyoni,
- 19 Ha sa mitambo ndi matambwa,
- 20 Pfunzo dza vhana dzo zheka,
- 21 Muzika ndi matevhutevhu mavhele a si na vhushelo.
- 22 U muputazwothe iwe
- 23 Vhurereli na mvelele dzashu u aṇea,
- 24 Ra sa khoda iwe ri matsilu,
- 25 Vhorapolotiki vho ditika nga iwe,
- 26 U songo tsha edela, u songo tsha fa,
- 27 Dzula na riṇe, ri do dzula na iwe.

- 5.2.1 Topolani ipfi lo imelaho vhana vhaṭuku kha tshirendo itshi. (1)
- 5.2.2 Bulani zwithu ZWIRARU zwine SABC ya ri thusa ngazwo. (3)
- 5.2.3 Ndi thodea ifhio ya vhurendi yo shumiswaho kha vese/mutaladzi 27? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

- 5.2.4 Figara ya muambo ye murendi a i shumisa kha vese/mutaladzi 6 i vhidzwa u pfi mini? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 5.2.5 Ndi zwifhio zwine murendi a khou bvisela khagala nga vese/mutaladzi 21? (2)
- 5.2.6 Ndi ngani murendi a tshi ri SABC ndi mudziazwitshele zwi no fhata? (2)
- 5.2.7 Talutshedzani zwine vese/mutaladzi 9 ya amba zwone. (2)
- 5.2.8 Ndivho ya murendi kha itshi tshirendo ndi ifhio? (2)
- 5.2.9 Inwi ni vhona SABC i ya ndeme kha lushaka? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUṰE: 70